Neapolis University

HEPHAESTUS Repository **http://hephaestus.nup.ac.cy**

School of Health Sciences Books

1993

þÿ Œ Á ¸ ¿ ´ ¿ ¾ ¿ ´ Ì ³ ¼ ± º ± ¹ ¸ µ ¿ » ¿ ³ ¹ º Ì

þÿ À Á ¿ ² » · ¼ ± Ä ¹ Ã ¼ Ì Â . œ µ » µ Ä ® ¼ ± Ä

þÿ ´ ¿ ³ ¼ ± Ä ¹ º ® Â ¸ µ ¿ » ¿ ³ ¯ ± Â ‘ '

Martzelos, Georgios

þÿ . ¿ Å Á ½ ¬ Á ±

http://hdl.handle.net/11728/7423

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ – 25

Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου

Ὀρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός

Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Α΄

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. ΠΟΥΡΝΑΡΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ - 25
ISSN: Σειρά 1105

Ὀρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός
Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας
Α΄

Copyright Γεώργιος Δ. Μαρτζέλος - Παν. Σ. Πουρναρᾶς

Α΄ ἔκδοση, 1993
Ἀνατύπωση 2009

ISBN: Τόμος Α΄: 978-960-242-078-2
Θεσσαλονίκη 2009

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΠΑΝ. Σ. ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ
Καστριτσίου 12, 546 23 Θεσσαλονίκη
Τ.Θ. 112 20, 546 26 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: (2310) 270 941, FAX: 2310 228 922
e-mail: pournarasbooks@the.forthnet.gr
http: //www.pournarasbooks.gr

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ISSN: Σειρά 1105

Ὀρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός
Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Α΄

Στούς δασκάλους μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 11

1. ΤΟ ΒΙΒΛΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ 15

2. Η ΘΕΟΠΤΙΑ ΤΟΥ ΗΣΑΪΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
   Εἰσαγωγή 25
   α. Τό πρόσωπο τῆς θεοπτίας 27
      1. Ἡ πατρολογική ἑρμηνεία 27
      2. Ἡ χριστολογική ἑρμηνεία 34
      3. Ἡ τριαδολογική ἑρμηνεία 40
   β. Φύση καί χαρακτήρας τῆς θεοπτίας 44
   Συμπέρασμα 54

3. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ Δ΄ ΑΙΩΝΑ
   Εἰσαγωγή 57
   α. Τό ἀρειανικό δίλημμα καί ἡ ὑπερβατικότητα τοῦ Θεοῦ 59
   β. Τό ἀθέλητο τῆς θείας γεννήσεως 66
   γ. Τό θελητό τῆς θείας γεννήσεως 73
   Συμπέρασμα 81

4. Ο ΑΠΟΦΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟ-

ΚΑΤΑ ΤΟ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ
Εἰσαγωγή 83
α. Ὁ ἀποφατικός χαρακτήρας τοῦ τρόπου ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ 86
β. Ὁ ἀποφατικός χαρακτήρας τοῦ τρόπου ὑπάρξεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος 93
Συμπέρασμα 98

5. ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ FILIOQUE ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
Εἰσαγωγή 101
α. Οἱ προϋποθέσεις τοῦ Filioque στήν προαυγουστίνεια θεολογική παράδοση τῆς Δύσης 102
β. Οἱ προϋποθέσεις καί ἡ διδασκαλία τοῦ Filioque κατά τόν ἱερό Αὐγουστίνο 113
Συμπέρασμα 130

6. ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΝΙΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΝΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
Μιά ὀρθόδοξη ἄποψη μέ ἀφορμή τήν προκλητική εἰσήγηση τῆς καθηγ. Chung Hyun Kyung στή Ζ΄ Γενική Συνέλευση τοῦ ΠΣΕ στήν Καμπέρρα

Εἰσαγωγή 133
α. Πνευματολογία καί πανθεϊστικός ἀνιμισμός κατά τήν Chung Hyun Kyng 135
β. Ἡ συναφειακή (contextual) Πνευματολογία τῆς Chung Hyun Kyung καί ἡ ὀρθόδοξη Πνευματολογία 141
Συμπέρασμα 153

7. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ

Εἰσαγωγή 155
α. Ἡ συμβολή τοῦ Βασιλείου Σελευκείας στή δια-

μόρφωση τοῦ Ὅρου τῆς Χαλκηδόνας 156
1. Ἡ δογματική σπουδαιότητα τῆς δυοφυσιτικῆς Ὁμολογίας τοῦ Βασιλείου στή σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας 160
2. Ἡ συμβολή τῆς δυοφυσιτικῆς Ὁμολογίας τοῦ Βασιλείου στή διαμόρφωση τοῦ Ὅρου τῆς Χαλκηδόνας 177
β. Ἡ συμβολή τοῦ Βασιλείου Σελευκείας στή διαμόρφωση τῶν Ὅρων τῆς Ε΄ καί τῆς Στ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου 193
1. Ἡ ἀξιοποίηση τῆς συνοδικῆς Χριστολογίας τοῦ Βασιλείου κατά τήν Ε΄ Οἰκουμενική σύνοδο 193
2. Ἡ ἀξιοποίηση τῆς συνοδικῆς Χριστολογίας τοῦ Βασιλείου κατά τήν Στ΄ Οἰκουμενική σύνοδο 210
Συμπέρασμα 217

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (κατά θέματα) 219

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εἶναι γεγονός ἀναντίρρητο ὅτι τό ὀρθόδοξο δόγμα ὡς ἀναπτυγμένη καί ἀποκρυσταλλωμένη μορφή τῶν ἀληθειῶν τῆς Ἀποκαλύψεως, πού βρίσκονται σπερματικά διατυπωμένες μέσα στήν Ἁγ. Γραφή, χαρακτηρίζεται ἀπό μιά ἀκατάλυτη διαχρονική σταθερότητα, πού ἐκφράζει κατά κύριο λόγο τή συνεχή καί ἀναλλοίωτη πνευματική ἐμπειρία τῆς θεώσεως μέσα στήν Ἐκκλησία. Παρόλα αὐτά τόσο κατά τήν ἱστορικοδογματική διερεύνηση τῆς μορφολογικῆς ἀναπτύξεως καί διατυπώσεώς του ὅσο καί κατά τήν ἐπίμοχθη προσπάθεια πού καταβάλλει σήμερα ἡ θεολογία μας, ἰδιαίτερα κατά τίς οἰκουμενικές ἐπαφές καί ἀναζητήσεις, νά τό κάνει προσιτό καί κατανοητό στό σύγχρονο ἄνθρωπο καί νά προβάλει τή διαχρονική ἀξία καί ἐπικαιρότητά του, ἀναφύονται πολλές φορές μέ ὀξύτητα ὁρισμένα προβλήματα, πού ἀπαιτοῦν ἐπιτακτικά τεκμηριωμένες ἀπαντήσεις μέ βάση ὄχι μόνο τήν ὀρθόδοξη παράδοση ἀλλά καί τό σύγχρονο θεολογικό στοχασμό.

Ἀναμφίβολα τά τελευταῖα χρόνια ἔγιναν καί γίνονται πολλά ἀπό ὀρθόδοξη πλευρά πρός τήν κατεύθυνση αὐτή· ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ προσπάθεια αὐτή πρέπει νά εἶναι συνεχής καί ἀδιάλλειπτη, γιατί τά θεολογικά προβλήματα πού σχετίζονται μέ τή δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καί τή σημασία της γιά τό σύγχρονο ἄνθρωπο οὔτε ἔπαψαν οὔτε θά πάψουν ποτέ νά ὑπάρχουν.

Μέσα στά πλαίσια αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς προσπάθειας

ἐντάσσεται καί ἡ παρούσα ἐργασία μέ τόν εὐρύ τίτλο «Ὀρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός» καί ἀποτελεῖ τό πρῶτο μέρος μιᾶς σειρᾶς παρόμοιων ἐργασιῶν πού πρόκειται νά ἀκολουθήσουν μέ τόν αὐτό τίτλο. Ὅπως γίνεται ἀντιληπτό, ἡ ἐργασία αὐτή δέν ἀποτελεῖ μιά συστηματική διαπραγμάτευση τῆς σχέσης τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος μέ τό σύγχρονο θεολογικό προβληματισμό. Κάτι τέτοιο ἀσφαλῶς δέν θά ἦταν ἄσκοπο καί ἄχρηστο· θά συνιστοῦσε ὅμως μιά θεωρητική καί κατ' ἀνάγκην περιεκτική προσπάθεια ἀντιμετώπισης τοῦ ὅλου θέματος, πράγμα πού θά στεροῦσε ἀπό τόν ἀναγνώστη τή δυνατότητα νά σχηματίσει μιά διεξοδική καί ἐμπεριστατωμένη εἰκόνα γιά τά διάφορα προβλήματα πού ἀναφύονται καί τίς συναφεῖς ἀπαντήσεις τους μέ βάση, ὅπως εἴπαμε, τήν ὀρθόδοξη παράδοση καί τό σύγχρονο θεολογικό στοχασμό. Γι' αὐτό σκοπός τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι νά προσεγγίσει διεξοδικά ὁρισμένα ἀπό τά προβλήματα αὐτά καί νά δώσει κατά τό δυνατόν τεκμηριωμένες ἀπαντήσεις μέσα ἀπό τά συγκεκριμένα ἑπτά μελετήματα πού τήν ἀπαρτίζουν. Ὅλα τους ἀναφέρονται σέ προβλήματα πού μᾶς ἀπασχόλησαν κατά τίς εἰσηγήσεις μας σέ διάφορα συνέδρια τήν τελευταία τριετία, ὅπως τό πρόβλημα τῆς σχέσης μεταξύ ὀρθοδόξου δόγματος καί Ἁγ. Γραφῆς, καθώς καί ὁρισμένα ἐξαιρετικά ἐπίκαιρα τριαδολογικά καί χριστολογικά προβλήματα.

Εἰδικότερα τό πρῶτο ἀσχολεῖται κάπως περιεκτικά μέ τό πρόβλημα τῆς σχέσης μεταξύ ὀρθοδόξου δόγματος καί Ἁγ. Γραφῆς καί ἀποσκοπεῖ νά τονίσει τήν ἑνότητα βιβλικῆς καί δογματικῆς θεολογίας, πού ἔχει τραυματισθεῖ ἐπικίνδυνα ἰδιαίτερα στόν ὀρθόδοξο ἑλληνικό χῶρο κυρίως ἐξαιτίας προτεσταντικῶν ἐπιδράσεων.

Τό δεύτερο ἀσχολεῖται μέ τήν πατερική ἑρμηνεία τῆς θεοπτίας τοῦ Ἡσαΐα καί προσπαθεῖ νά ἀποδείξει ὅτι ἡ πατερική ἑρμηνευτική σχετικά μέ τό συγκεκριμένο αὐτό

βιβλικό γεγονός τῆς θεοπτίας τοῦ Ἡσαΐα προσδιορίστηκε οὐσιαστικά ἀπό τόν τριαδολογικό προβληματισμό τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων, πράγμα πού δείχνει πάρα πολύ εὔγλωττα τήν ὀργανική σχέση καί ἑνότητα πού ὑπάρχει μεταξύ δόγματος καί Ἁγ. Γραφῆς μέσα στήν ὀρθόδοξη παράδοση.

Τό τρίτο καί τό τέταρτο ἀναφέρονται σέ εἰδικά τριαδολογικά προβλήματα πού ἀπασχόλησαν τήν πατερική παράδοση τοῦ Δ΄ αἰ., ὅπως τό πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Πατέρα κατά τή γέννηση τοῦ Υἱοῦ καί τό πρόβλημα τοῦ ἄν εἶναι ἤ ὄχι καταληπτός καί γνωστός ὁ τρόπος ὑπάρξεως τῶν προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος. Σκοπός τῶν μελετημάτων αὐτῶν εἶναι μέσα ἀπό τήν πατερική ἀντιμετώπιση τῶν παραπάνω προβλημάτων νά ἀπαντήσουν σέ ὁρισμένα σύγχρονα θεολογικοφιλοσοφικά προβλήματα, πού ἀναφύονται κατά τήν κατά πάντα ἀξιόλογη προσπάθεια ὁρισμένων θεολόγων νά φέρουν τή θεολογία σέ ἐπαφή μέ τό σύγχρονο φιλοσοφικό στοχασμό.

Τό πέμπτο καί τό ἕκτο θίγουν κατεξοχήν πνευματολογικά προβλήματα οἰκουμενικοῦ ἐνδιαφέροντος καί ἀποσκοποῦν νά παρουσιάσουν τό ἕνα τίς ἀπαρχές καί τίς προϋποθέσεις τοῦ Filioque στήν ἀρχαία δυτική θεολογική παράδοση τῆς ἑνωμένης καί ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας καί τό ἄλλο τό ποιά μπορεῖ νά εἶναι ἡ συμβολή τῆς ὀρθόδοξης Πνευματολογίας στήν ὑπέρβαση τῶν προβλημάτων πού δημιούργησαν οἱ συναφειακές (contextual) πνευματολογικές ἀντιλήψεις τῆς νοτιοκορεάτισσας καθηγήτριας Chung Hyun Kyung στήν Καμπέρρα κατά τή Ζ΄ Γενική Συνέλευση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

Τό ἕβδομο προσπαθεῖ νά παρουσιάσει τή συμβολή τοῦ Βασιλείου Σελευκείας στή διαμόρφωση τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος κατά τή Δ΄, Ε΄ καί Στ΄ Οἰκουμενική σύνοδο καί νά τονίσει μέ τόν τρόπο αὐτό τή δογματική ἑνότητα μεταξύ τῶν τριῶν αὐτῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καί

κατά συνέπεια τήν ἑνότητα τῆς ὀρθόδοξης Χριστολογίας, πού ἀμφισβητεῖται ἀπό ὁρισμένους κυρίως προτεστάντες ἐρευνητές, ἀλλά ἔχει τόσο καθοριστική σημασία γιά τήν περαιτέρω προώθηση τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου τῆς Ἐκκλησίας μας μέ τίς Μή-Χαλκηδόνιες Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπό τή θέση αὐτή θά ἤθελα νά ἐκφράσω τίς θερμές μου εὐχαριστίες στό συνάδελφο κ. Νίκο Ματσούκα γιά τήν πολύτιμη συνεργασία μας κατά τή συγγραφή αὐτῶν τῶν μελετημάτων, καθώς ἐπίσης καί στή σύζυγό μου Δήμητρα Μπαζιωτοπούλου-Μαρτζέλου, πού καθόλη τήν περίοδο τῆς συγγραφῆς καί τῆς ἐκτυπώσεώς τους σ' αὐτό τό συλλογικό τόμο ἐπέδειξε πραγματικά ἀξιοθαύμαστη ὑπομονή καί αὐτοθυσία.

Χαϊδελβέργη, Μάϊος 1993.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ